

1890-03-23

AFSENDER

Emil Hannover

MODTAGER

Johan Rohde

FAKTA

Dokumenttype:

Brev

Sprog:

Dansk

Afsendersted:

Firenze

Omtalte personer:

Sandro Botticelli

Georg Brandes

Rasmus Christiansen

Alice Hannover

Erik Henningsen

Julius Langbehn

Julius Lange

Karl Madsen

Sophus Schandorph

Agnes Slott-Møller

Harald Slott-Møller

Arkivplacering:

Den Hirschsprungske Samling

DOKUMENTINDHOLD

Alice Hannover er stadig syg, men parret vil vente med at konsultere en læge, til de befinder sig i Rom. Hendes tilstand påvirker dem begge en del. Når Hannover har ladet sin Watteau-bog oversætte til tysk, er det for at kunne sammenligne udlandets reaktion med de hjemlige kritikeres. Hannover har opgivet tanken om at tage en universitetsgrad. Han har for meget om ørerne, og mener at han er blevet for gammel til det. Og dog kunne han godt tænkte sig den anerkendelse og indflydelse, der følger med. For Hannover er det især glæden ved at skrive om kunst, der driver hans værk. Han er efter eget udsagn mindre interesseret i, hvad andre måtte synes om det, han foretager sig. Hannover er på sin Italiensrejse blevet overbevist om den ældre kunsts storhed. Særligt fremhæver han Botticellis "Venus' fødsel" og "Foråret" i Uffizierne. Johan Rohde er en af de få kunstnere hjemme, der ikke forekommer Hannover ligegyldig i sammenligning. Hannover er mere kritisk indstillet overfor Harald Slott-Møllers kunst. Han betvivler ægtheden af den og mener ikke, at Slott-Møller ville være der, hvor han er nu, uden Agnes Slott-Møller. Hannover antyder i øvrigt nogle forbehold overfor venskabet med Harald Slott-Møller. Hannover har respekt for Agnes Slott-Møllers bestræbelser som kunstner, men er ikke begejstret for hendes fortolkning af historiemaleriet. Han har hørt om Julius Langbehns "Rembrandt som opdrager" (1890) mens han var i München, men han har ikke læst bogen. Han vil gerne høre, hvad Brandes har at sige om den. Han beder i det hele taget om nyt hjemmefra og vil gemme nærmere beskrivelser af den italienske kunst til et senere brev. Erik Henningsen er nabo til Hannovers i Firenze, men de er ikke på talefod.

TRANSSKRIFTION

1

Kjære Ven,

Hjærtelig Tak for Deres elskværdige Brev. Jeg skal besvare dets Spørgsmaal

først. Hvad min Kones Helbred angaaer, kan jeg intet sikkert sige Dem, men det

er ikke godt; hun skranter stadig, men om det er Brystet véd jeg ikke. Jeg vil

ikke lade hende undersøge paa Ny, før vi om 14 Dage kommer til Rom. En Læges

Udtalelser har paa os begge, men mest paa hende, en saa stor psykisk Indvirkning,

at jeg ikke vil give os en hvilkensomhelst Læge i Vold her. I Rom er der en dansk Læge. Nogle siger, han er en Klodrian, andre at han ikke er det. Men man kan dog bedre tale med en dansk Læge end med en Udlænding. Fortvivlende vilde det være, om hendes Bryst var blevet værre end ved vor Afrejse. Den Ængstelse, som har bemægtiget os begge, har allerede grebet saa forstyrrende ind i vor Tilværelse, der var saa velsignet tryk og fredelig. Men jeg haaber dog stedse. Ogsaa haaber jeg, Luften her maa gjøre hende godt; Den er mild og blød og ikke en Gang i Kirker og Museer er her synderlig koldt. Nogen praktisk Betydning tiltroer jeg ikke min Bogs Modtagelse i Tyskland. Naar min Kone oversatte den (det var hele Bogen og lidt til) var det væsentligst for at gjøre en Prøve: jeg vilde høre, hvad andre sagde om mig end dem der-hjemme, af hvilke jo navnlig Lange ... – Det være sagt uden Bebrejdelse mod ham – har været uvillig til at indrømme mig en Begavelse i mit Fag. Dernæst vilde jeg ogsaa gjerne prøve at vise andre, at man burde lade sig oversætte for at blive maalt med andre Maal end alene med de hjemlige. – Da De spørger mig, om jeg har opgivet alt Universitetsstudium, maa jeg svare uforbeholdent Ja. Til Undskyldning har jeg kun, at jeg gider ikke. Jeg gaaer med saa mange Opgaver i Hovedet, som trænger paa og vil behandles, at der ikke kan være Tale om [2]

2

at lægge dem til Side for Studier, der vilde være mig en Kval. Jeg troer desuden ikke, mit Helbred kunde slaa til til Examenslæsning. Jeg er seig og stærk af Helbred, naar det gjælder om at gjøre noget, jeg har Lyst til, men jeg troer ikke, jeg kunde taale at arbejde med Stof, for hvilket jeg ikke

nærere end af Interesse. Naar man er over 20 Aar er man vist ude af Stand til at arbejde mekanisk, naar man først én Gang er hørt op dermed. Men naturligvis vilde det være rart at have en Doktorgrad og bære Nøglen til et Universitetsauditorium i sin Lomme. At man kan faa Autoritet uden en akademisk Grad synes mig oftere bevist: vide t.Ex. Karl Madsen. Engang imellem synes jeg jo nok, det kunde være rart at være en anset Mand

hjemme, nyde Tillid i de Kredse, hvor man jeg brød mig om at eje den, have en

Myndighed, hvor det gjaldt noget godt, der skulde reddes, eller noget slet, der skulde

tilintetgjøres. Men til andre Tider – og jeg troer nok, det er oftest – taber jeg

aldeles Troen paa at kunne udrette noget hjemme til Fordel for andre, og min

eneste Tanke er da den: jeg vil skrive om Kunst, fordi jeg holder saa for-
skrækkelig meget af Kunst og fordi jeg holder saa meget af at skrive
ned, hvad jeg tænker, og skrive det saa smukt, som jeg formaaer. Og
hvorfor egentlig forlange andet af mig. De maler jo dog ogsaa kun,
fordi De selv har Glæde deraf, fordi De slet ikke kan lade være. Hvis
saa andre kan glæde sig over Deres Maleri eller over min Bog, er det
jo glædeligt for os, men betingende for vor Virksomhed er det da ikke.
Derfor kan jeg ikke ret forstaa, hvorfor De sætter saa megen

[3]

3

Pris paa min Sympathie for Deres Arbejde. Men da De nu allerede
taler derom, vil jeg sige Dem, at De ganske sikkert slet ikke aner, hvor
megen Pris, jeg sætter paa Deres Billeder fra i Sommer. Naar jeg tænker
paa, hvad jeg i det sidste Aar har set af dansk Kunst, er jeg tilbøjelig til
at være overbevist om, at det (kasserede) Landskab med Kirken, som jeg
saa

hjemme hos Dem, er det bedste af det alt, – dét, der rummer – ikke de
mest

glimrende, men de mest ædle Værdier. Jeg ser overhovedet i Deres Kunst
den Intelligens, som jeg savner allevegne ellers hos Malerne hjemme.

Maaske alene

Fru Slott-Møller ejer noget af den, men derom senere. Netop paa denne
Rejse i Italien, som i Paranthese bemærket tydelig nok gjør Epoke i
min Hjerne, er det blevet mig saa aldeles klart, hvor intelligente frem for
alt de gamle Malere har været. Smæltende bløde Kvindenhjærter har de

haft, men sandelig ogsaa en Forstand, en Smag, saa kræsen, saa nobel, saa uddannet og forfinet i Ordets bedste Betydning! De har Ret i, at de er Bønder derhjemme, og at Bønder ikke bliver Kunstnere før de er hørt op med at være Bønder. Og De kan tro, at naar man en Dag staaer i Ufficierne foran Botticellis Venus og saa tænker paa dansk Kunst, – ja saa bliver den En ret ligegyldig paa dens faa Undtagelser nær. Tro nu ikke, jeg vil smigre Dem ved at nævne Dem som én af disse Undtagelser. Jeg finder i Deres Billeder en saa udpræget og overordentlig Forstand paa, hvad Kunst er [tre streger under ordet], at jeg er Dem inderlig taknemlig derfor og nærer de allersikreste

[4]

4

Forhaabninger om, at De vil gaa af med Sejren over alle Vanskelighederne.

Jeg er ikke aldeles sikker paa det samme med Møller. Naar jeg nu tænker paa hans Billeder (som jeg erindrer meget nøje i den Form, hvori jeg saa dem ved min Afrejse) forekommer de mig ikke ganske ægte. De har tildels de glimrende Værdier; men mon de ædle? Her er ikke Plads til Begrundelser, men jeg tilstaaer, at jeg troer, at havde han ikke

ved sin Side den ubetinget stort skaarne og af Naturen ægte funderede Begavelse, som hans Kone er, saa var han en Klokke, der altid vilde ringe Alarm og gjøre Spektakel, men om Tonens Renhed vilde være saa stort som Alarmen, ved jeg ikke. Men dette er naturligvis en aldeles privat Betragtning; De véd jeg holder meget af Møller, skjøndt jeg ikke er blind for, han ... er af dem, man ikke kalder sin Ven uden at der rinder En en Gysen ned ad Ryggen, – for kommende Tider, men forresten er jeg ham taknemlig for det Vindpust, han fører med sig, naar han kommer ind i min Stue. Og maaske tager jeg ogsaa Fejl af hans menneskelige Værd: jeg er navnlig – maaske ikke med Urette – blevet noget skeptisk overfor de mange Venskaber i den By Kjøbenhavn. Overfor Fru Slott-Møller derimod nærer jeg en udelt Ærbødighed. Hendes Billed var sandelig ikke godt, men det var – næsten helt – paa den rette Vej.

[5]

5

Egentlig talt har jeg for mit Vedkommende ikke nogen stor Begejstring for den Form af Historiemaleri, som Fru Slott Møller[!] har valgt sig. Jeg finder den altfor kvasi-objektiv paa den ene Side og paa den anden

Side dog ikke nær nok objektiv. Forstaaer De, hvad jeg mener? Jeg kan ikke

tro andet end, at det unægtelige Temperament, hun ejer, maatte kunde slaa anderledes Gnister paa et andet Omraade end det, hun her har udset sig. Hvad mener De? Men jeg bøijer mig dybt for hendes Bestræbelser

i dette store og energiske Billed. –

Den Bog om Rembrandt, De omtaler, har jeg set, men ikke læst. Den var meget paa Tale, da jeg var i München, og allerede i 2det Oplag. Hvorledes lød Brandes' Appel i den Anledning til os danske Kunsthistorikere?

Nu venter jeg at høre snart lidt om Deres nye Billeder, om Censurens seneste Bedrifter o.l. Vil De hilse Møllers og Christiansen baade fra os og fra Schandorph, som boer ved Siden af os, og som er god og rar. Vi er en Del sammen med ham. Tak Chr. for hans Brev og besvar en Forespørgsel fra ham derhen, at vore Penge endnu langt fra er slupne op. Men vi bruger dem ogsaa kun til at spise (vældigt) for og til Fotografier.

[6]

6

Ja, nu skulde jeg jo egentlig først til at fortælle Dem om vor Rejse og om al den vidunderlige Kunst, vi har set. Men jeg tænker mig, De nu har nok af mig og helst vil gjemme Resten til en anden Gang. Men hvor forresten begynde og hvor ende for at give Dem en Forestilling om al denne Herlighed! Da jeg havde skrevet de første Sider af dette Brev var Botticellis Venus det bedste, jeg endnu havde set paa min Rejse. Men nu, Dagen efter, har jeg allerede set noget endnu bedre, et Vidunder mellem alle Vidundere af Kunst: Botticellis "Foraaret". Aa, man kunde blive gal af Henrykkelse foran dét Billed!

Vi har været nu i Verona, Padua og Bologna, og herfra Florents gaaer vi over Siena og Orvieto til Rom, hvor vi tænker at blive en Maaned. Hvis De skriver, kan De skrive posta restante, og har De Tid, kan de[!] glæde os meget ved snart igjen at lade os høre fra Dem. Min Kone sender hjærtelige Hilsener, ligesom Deres hengivne

Emil Hannover

jeg modtog først Deres 11/3 daterede Brev igaar, d. 22/3. Firenze.

[I højre margen:]

E. Henningsen boer her hos samme Dame som vi. Jeg skal ved Lejlig-

hed fortælle Dem, hvorledes han ser paa Malerier i Gallerierne. Forresten har vi intet at gjøre med ham; vi hilser ikke en Gang paa hinanden.

Kjære Ven,

(Mark Tallen paa Siden!))

nejagtig, tak for Deres elskverdige Brev. Jg skal besvare Dets Spørgsmaal først. Hvad min Kones Helbred angaar, har jg intet sikkert sigt Der. men det er ikke godt; hvi skraaler stadig, men om det er Bragtet vil jg ikke. Jg vil ikke lade hende undersøge paa Ny, for vi om 14 Dage kommer til Rom. En Læge udtaler her paa os begge, men mest paa hende, en saa stor pædagogisk Indvirkning, at jg ikke vil give os en hvilken som helst Læg i Vold her. i Rom er der en dansk Læg. Måske siger, han er en Kladrasen, antag at han ikke er det. men man kan jg bedre tale med en dansk Læg end med en hollandsk. Forviisende vilde det være, om hendes Bragt var blevet være end ved vor Afreise. Den Angstelse, som har bemærket os begge, har allerede givet saa forstyrrende ind i va Tilværelse, der var saa vellykket tryk og frisk. Men jg har den dag stadig. Og har den jg, Lægen her man jg hende godt; den er mild og blød og ikke en Gang i Kirken og ransere er den sjældent holdt.

Nogen praktisk Betragtning stiller jg mig min Dags Møttinger i Rygtland. Naar min Kone oversatte den (det var hele Dagen og Lst til) var det væsentligt for at give en Prøve: jg vilde høre, hvad andre sagte om mig end den der begynder, af hvilke jg navnlig Læge ~~det~~ - det var sagt i den Debetjeler med ham - her været villig til at interview mig en Begavelse i mit Land. Dermed vilde jg ogsaa gjøre prøve at vise andre, at man burde lade sig oversætte for at blive maalt med andre maalt end alene med de hængende. - Da de spurgte mig, om jg har opgjort alt Universitetsstudium, har jg svare uafholdt jg. Til hedsfordring har jg kun, at jg gider ikke. Jg gaar med saa mange Gysere i Huset, som trænger paa og vil behandles, at der ikke har var Tale om

Tais pas min Sympakti for Deres Arbejds. men da De nu allerede | 3
taler derom, vil jeg sige Dem, at De ganske sikkert slet ikke aner, hvor
meget Tais, jeg sætter paa Deres Billede for i Sammen. Naar jeg tænker
paa, hvad jeg i det sidste Aar har set af danske Kunst, er jeg tilbøjelig til
at være overbevist om, at det (narske) Landskab med Kirken, som jeg saa
hjemme hos Dem, er det bedste af det alt, det, der minner — ikke de mest
glimrende, men de mest alle Værker. Jeg ser overhovedet i Deres Kunst
den Intelligens, som jeg saameg allersigte ellers hos Malere, maaske alene
for Slott. Møller ejer noget af den, men derom senere. Netop paa denne
Rejse i Italien, som i Paranthus bemærket tydelig nok ogsaa Epoke i
min Vejærne, er det blevet mig aldeles klart, hvor intelligente frem for
alt de gamle Malere har været. Samlet kunde blide Kvindehøjester har de
haft, men saavelig ogsaa en forstaaet, en Smag, saa herredse, saa nobel,
saa utdannet og forfinet i Ordets bedste Betydning! De har det i, at de er
Bønder derhjemme, og at Bønder ikke blive Kunstnere for de er høit
op med at være Bønder. Og De have tro, at naar man en Dag staar i
officiere foran Botticellis Venus og saa tænker paa danske Kunst, — ja
saa bliver den en ret liggyldig paa dens for kunstgælden var. No nu ikke,
jeg vil minde Dem ved at nævne Dem som en af disse kunstgælden. Jeg
finder i Deres Billede ^{en} saa utpøjet og overbevisende forstaaet paa, hvad
Kunst er, at jeg er Dem indelig taknemlig derfor og mener de allerbedste

14

Forhænderinger om, at De vil gaa af med Sejren over alle Vanskeligheder.
 Jeg er ikke aldeles sikker paa det samme med mig selv. Men
 jeg kan tænke paa hans Billede (som jeg erindrer meget nøje i den
 Form, hvori jeg saa den ved min Afreise) og kommer de mig ikke
 ganske ofte. De har tillids de glimrende Værker; men mon de alle?
 Her er ikke Plads til Begyndelsen, men jeg tilstaaer, at havde han ikke
 ved sin Side den i det mindste store skærm og af Naturen ofte funderede
 Begynder, som hans Kone er, saa var han en Klodser, der altid
 ville ringe Alarm og gøre Spøgetale, men om Tonens Renset
 ville være saa stoff som Alarm, ved jeg ikke. Men dette er naturligvis
 en aldeles privat Betragtning; De vil jeg holde meget af mig selv, skjønt
 jeg ikke er blind for, han ~~er~~ er af den, man kaldte sin Ven inden
 at den rinder en en Gyden ved et Røgen, — for kommende Sider, men
 forresten er jeg ham taknemlig for det Vindspil, han førte med sig,
 naar han kommer ind i min Skue. Og måske tager jeg ogsaa fejl af
 hans menneskelige Værk: jeg er nemlig — måske ikke med Ret —
 bleven noget skeptisk overfor de mange Værker i den By Kjøbenhavn.

Overfor sin Slott. Måske derimod være jeg en indet
 arbejdsfuld. Hendes Billede var sandelig ikke godt, men det var ~~ikke~~
~~gode~~ — næsten ^{helt} paa den rette Vej.

lystelig taet har jeg for mit Veskammeret ikke nogen stor Begjæring 5
for den Form af Historiemaleri, som den Slottsmølle har valgt sig.
Jeg finder den alligevel kvædet objekktiv paa den ene Side og paa den anden
Side dog ikke mere nok objekktiv. Forstaaer De, hvad jeg mener? Jeg kan ikke
tro andet end, at det inægtelige Temperament, hvem øjen, maatte kinde
saa anderledes friske paa et andet Omraade end det, hvem her har
indtøst sig. Hvad mener De? Men jeg bøffer mig dog for hendes Bestrebelse
i dette store og energiske Billede. —

Den Pragon Rembrandt, De antager, har jeg set, men ikke løst. Den
var meget paa Tale, da jeg var i München, og allerede i 2^{det} Oplag. Hvor-
ledes lod Brandeis Appel i den Anledning til os danske Kunsthistorikere?

Nu ventte jeg at høre snart lidt om Deres nye Billeder, om Cen-
turus seneste Bedrifter o.l. Vil De ikke mølle og Christiansen
baade for os og for Schaudolph, som bærer vel Siden af os, og som
er god og rar. Vi er en Del sammen med ham. Tak Chr. for hans
Brev og besvar en Forespørgsel fra ham derhen, at vores Penge
endnu langtfra er slupne op. Men vi bruge dem ogsaa især til
at spise (vældigt) for og til Fotograferie.

